

Rekomendācijas trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzībām atbilstošu atbalsta pasākumu īstenošanai.

Rekomendācijas izstrādātas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes īstenotajā Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2007. gada programmas projektā “Trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzību novērtējums”.

**PROJEKTU
LĪDZFINANSĒ
EIROPAS SAVIENĪBA**

SATURS

<u>I Ievads.....</u>	<u>3</u>
<u>II Pašreizējās situācijas raksturojums repatriācijas jomā Latvijā.....</u>	<u>6</u>
<u>III Vajadzību novērtējuma īstenošanas metodoloģija.....</u>	<u>9</u>
<u>IV Respondentu aptaujā un padziļinātās intervijās iegūtie rezultāti.....</u>	<u>10</u>
<u>V Secinājumi un Novērtējuma un rekomendāciju izstrādes darba grupas rekomendācijas.....</u>	<u>14</u>
<u>VI Nobeigums.....</u>	<u>19</u>

I Ievads

Šīs rekomendācijas izstrādātas ar Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda finansiālu atbalstu projekta „Trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzību novērtējums” ietvaros. Par šī materiāla saturu pilnībā atbild Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli.

Projekta mērķis – palielināt valsts spējas nodrošināt tādu adaptācijas pasākumu īstenošanu, kas atbilst repatriantu – trešo valstu valstspiederīgo – vajadzībām.

Trešo valstu valstspiederīgo repatriantu situācija un attieksme pret to Eiropā ir atšķirīga no situācijas Latvijā. Dažās Eiropas valstīs ar repatriāciju saprot cittautiešu izbraukšanu no valsts un atgriešanos savā etniskās izcelsmes valstī. Projekta ietvaros notika iepazīšanās ar Grieķijas, Somijas un Polijas pieredzi repatriantu atbalsta un integrācijas jautājumos, jo šajās valstīs sekmīgi organizēts darbs repatriācijas jautājumos, repatriantu un viņu ģimenes locekļu integrācijas jautājumu risināšanā piedalās salīdzinoši liels skaits valsts institūciju un nevalstisko organizāciju, ir izstrādāti tiesību akti un atbalsta programmas. Repatriācijas procesi šajās valstīs, tajā izpratnē kā tas ir Latvijā – latvieši no visas pasaules uz Latviju, (grieķi uz Grieķiju, poļi uz Poliju, somi uz Somiju, u.tml.), pamatā ir beigušies un repatriantu atgriešanās savā etniskās piederības valstī, piemēram, Grieķijā, notiek migrācijas kopējās plūsmas ietvaros un repatriantu skaita īpatsvars ir neliels. Minētajās valstīs, risinot repatriācijas jautājumus, liela uzmanība tika veltīta repatriantiem – trešo valstu pilsoņiem no bijušās PSRS teritorijas (somi no PSRS ziemeļu daļas; Volgas vācieši; poļi, kuri repatriējas no Vidusāzijas, Lietuvas, Ukrainas un Baltkrievijas teritorijām; grieķi no Vidusāzijas, Aizkaukāza un Turcijas). Izstrādājot rekomendācijas, tika ņemta vērā Grieķijas, Somijas un Polijas pieredze šajā jomā.

Kopš PSRS sabrukuma uz Grieķiju (galvenokārt no bijušās PSRS republikām) repatriējušās ap 200 000 personas. Grieķijā trešo valstu valstspiederīgo integrācijai ik gadu ir tikuši un tiek novirzīti ievērojami valsts un Eiropas Savienības finanšu līdzekļi. Grieķijā Eiropas integrācijas fonda ietvaros ir realizēti projekti, kuru rezultātā trešo valstu valstspiederīgajiem ir nodrošināta

informācija par viņiem nepieciešamajiem pakalpojumiem pēc ierašanās valstī. Pēc veiktajiem pētījumiem aptuveni 70% no trešo valstu valstspiederīgajiem ir integrēti Grieķijas sabiedrībā, 20 – 25 % no skolniekiem, kas iegūst izglītību vidējās mācību iestādēs, ir trešo valstu valstspiederīgo bērni. To apmācībai Grieķija izmanto gan valsts, gan Eiropas Savienības finansējumu. Grieķijā ir stingri noteiktas katras ministrijas un tās pakļautībā vai pārraudzībā esošās valsts vai nevalstiskās institūcijas funkcijas trešo valstu valstspiederīgo integrācijai. Iespējams, apzinoties to, ka grieķi lielā skaitā dzīvo dažādās pasaules valstīs, grieķu sabiedrība uz imigrācijas jautājumiem raugās daudz objektīvāk nekā Latvijā. Grieķijā 1991. gadā stājās spēkā jaunais Pilsonības likums, kurā repatrianti varēja pretendēt uz valsts garantēta kredīta saņemšanu mājokļa iegādei. Attiecībā uz repatrianta statusu – dokumenti tiek izskatīti viena gada laikā, šajā laikā ārzemnieks var valstī uzturēties ar vīzu, uz izsniegtās izziņas par dokumentu iesniegšanu pamata var strādāt algotu darbu. Repatriācijas process ir diezgan ilgstošs (sākas jau potenciālā repatrianta mītnes zemē, Grieķijas pārstāvniecībā). Grieķijai raksturīgi tas, ka repatriantu un to ģimenes locekļu integrācijas jautājumu risināšanā piedalās salīdzinoši liels skaits valsts institūciju un nevalstisko organizāciju. Repatriantu integrācijas procesā ļoti plaši tiek iesaistītas nevalstiskās organizācijas, tai skaitā arī pašu repatriantu izveidotās organizācijas. Pozitīvi, ka Grieķijā integrācijas jautājumi tiek risināti kompetento institūciju ietvaros, šajā gadījumā iekšlietu sistēmas ietvaros.

Kopš PSRS sabrukuma uz Somiju (galvenokārt no Krievijas un Igaunijas) repatriējušās vairāk kā 30 000 personas. Somijā iegūta pozitīva pieredze integrācijas jautājumu praktiskajā īstenošanā. Atšķirībā no Latvijas, kur izstrādāti vairāki politikas dokumenti, valsts programmas, kuras akceptētas izpildvaras augstākajā līmenī (Ministru kabinetā) un kuru izpildei ne vienmēr seko finansējums, Somijā 1999.gadā pieņemts Likums par integrāciju, Iekšlietu ministrijas sastāvā izveidota īpaša struktūra, kura risina integrācijas jautājumus, un likumā noteikta summa, kas ik gadus tiek novirzīta integrācijas vajadzībām. Integrācijas jautājumus risina arī citi normatīvie akti – citi likumi, pilotprogrammas, līgumi ar pašvaldībām un Eiropas Savienības fondi.

Polijā repatriācijas process likumdošanā definēts ciešā saistībā ar pilsonības iegūšanu. Repatriācija – tā ir poļu izcelsmes personu atgriešanās Polijā. Robežšķērsošanas spiedoga datums repatrianta pasē vienlaicīgi ir Polijas pilsonības iegūšanas datums. Polijā 2000.gada 9.novembrī pieņemts Repatriācijas likums (stājās spēkā 2001.gada 1.janvārī), kas ļauj poļiem, kuri sakarā ar deportāciju vai vajāšanu to izcelsmes un politisko uzskatu dēļ nav spējuši dzīvot savā dzimtenē, atgriezties dzimtenē - Polijā. Repatriācijas likums attiecas tikai uz Āzijas daļu, proti, bijušās PSRS teritoriju, tas ir, repatriācija no Armēnijas Republikas, Azerbaidžānas Republikas, Gruzijas Republikas, Kazahstānas Republikas, Kirgizstānas Republikas, Tadžikistānas Republikas, Uzbekistānas Republikas un Āzijas daļu no Krievijas Federācijas. Likums paredz iekļaut arī citas Krievijas Federācijas daļas, ja tur poļu izcelsmes personas tiek diskriminētas saistībā ar reliģiju, nacionālo izcelsmi un

politiskajiem uzskatiem. Likumā tika definēts, kas ir *repatriants* – jebkura poļu izcelsmes persona, kura ir ieradusies Polijas Republikā uz pastāvīgu dzīvi, balstoties uz repatriāciju vīzu un kura var apliecināt poļu izcelsmi, galvenokārt ar poļu valodas lietošanu, poļu tradīciju un paražu ievērošanu.

Repatriācijas process sākas ar personas pieteikšanos Polijas diplomātiskajā vai konsulārajā pārstāvniecībā ārvalstīs – persona iesniedz pieteikumu konsulam, kurš konstatē, vai personai ir vai nav poļu izcelsme.

Laika posmā no 1997.gada līdz 2000.gadam Polijā ieradās 1972 repatrianti un viņu ģimenes locekļi. No 2001.gada līdz 2009. gadam (pēc likuma pieņemšanas) repatriācijas vīzu saņēma 4042 personas. Joprojām no bijušās PSRS teritorijas repatriācijas vīzas saņemšanu gaida 2500 personas.

Svarīga loma repatriācijas procesā ir nevalstiskai organizācijai „Polijas Humanitārā organizācija”, kura sniedz palīdzību trešo valstu valstspiederīgajiem (t.sk. repatriantiem) no 2002.gada. Organizācijai Polijā ir trīs biroji (Varšavā, Krakovā un Tornu). Personām tiek sniegta palīdzība, jo valsts programma nav ideāla.

Problēmas, kuru risināšanā organizācija palīdz trešo valstu valstspiederīgajiem (t.sk. repatriantiem), ir:

- personas nezina savas tiesības, līdz ar to tās nevar atrisināt problēmas valsts vai privātajās iestādēs;
- adaptācija – grūti adaptēties darba tirgū, jo repatriantiem nav atbilstošas kvalifikācijas;
- repatrianti nepārvalda poļu valodu un citas svešvalodas;
- pilsonības iegūšana nesekmē integrāciju;
- repatriantiem nav nepieciešamo dokumentu.

Pozitīvais moments ir tas, ka repatriantu ģimenes palīdz viena otrai (adaptēties, integrēties utt.).

Organizācija gūst ienākumus:

- iesniedzot savus projektus izsludinātajiem konkursiem (valsts, vojevodistes, novada, pilsētas līmenī);
- saņemot Eiropas Savienības līdzekļus – Eiropas Sociālais fonds, Eiropas Integrācijas fonds;
- no juridisko un fizisko personu ziedojumiem;
- citas organizācijas var novirzīt šai organizācijai 1 % no valstij paredzētajiem nodokļiem.

Gadījumos, kad organizācijai nav naudas, iesaistītie darbinieki strādā bez atlīdzības (brīvprātīgi), organizācija mēģina sameklēt bezmaksas kursus trešo valstu valstspiederīgajiem.

Neskatoties uz to, ka Polijas sabiedrība gan pēc nacionālā sastāva (96,7% poļu), gan pēc pilsonības (97% Polijas pilsoņu) ir stipri homogēna un repatriantu īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā (38,2 milj.) ir neliels, repatriācijas

jautājumiem tiek veltīta milzīga uzmanība un tai tiek novirzīti ievērojami finanšu līdzekļi.

Projekta „Trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzību novērtējums” izstrādāšanas gaitā notika konsultācijas ar ekspertiem sabiedrības integrācijas jautājumos:

- bijušo Īpašu uzdevumu ministru sabiedrības integrācijas lietās Nilu Muižnieku,
- bijušo Sabiedrības integrācijas fonda sekretariāta direktoru Nilu Saksu,
- Valsts prezidenta pārstāvi Sabiedrības integrācijas fonda padomē Olafu Brūveru.

Viņu viedoklis ņemts vērā, izstrādājot rekomendāciju sadaļu par sabiedrības integrācijas sistēmas pilnveidošanu.

Pašreizējā Latvijas situācijā, kad no valsts vairāk cilvēku izbrauc, nekā atgriežas tajā, bija sevišķi svarīgi apzināt trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzības, izmantojot citu valstu pozitīvo pieredzi, lai veicinātu šīs iedzīvotāju grupas ātrāku adaptāciju un integrāciju Latvijas sabiedrībā, pilnveidotu valsts palīdzību repatriantiem – trešo valstu valstspiederīgajiem.

II Pašreizējās situācijas raksturojums repatriācijas jomā Latvijā

Latvijas Republikas normatīvie akti, kas reglamentē repatriantu un viņu ģimenes locekļu tiesības:

- Latvijas Republikas Satversme – minēta valsts iekārta, cilvēka pamattiesības;
- Regula (EEK) Nr.918/83, kas izveido Kopienas sistēmu atbrīvojumiem no muitas nodokļiem, pieņemta 1983.gada 28.martā. Noteikta kārtība, kādā personu mantotā manta, personiskās lietošanas un sadzīves priekšmeti tiek atbrīvoti no muitas nodokļa;
- Repatriācijas likums - pieņemts 1995.gadā, noteikti pamatnosacījumi, lai repatrianti varētu atgriezties uz pastāvīgu dzīvi Latvijā;
- Imigrācijas likums - noteikta ārzemnieku ieceļošanas, uzturēšanās, tranzīta, izceļošanas un aizturēšanas kārtība, kā arī kārtība, kādā ārzemniekus tur apsardzībā Latvijas Republikā un izraida no tās, lai nodrošinātu starptautiskajām tiesību normām un Latvijas Republikas interesēm atbilstošas migrācijas politikas īstenošanu;
- Iedzīvotāju reģistra likums - noteikta kārtība, kādā ziņas par personām, tajā skaitā, par repatriantiem un viņu ģimenes locekļiem tiek iekļautas Iedzīvotāju reģistrā, kā arī iekļaujamo ziņu apjoms;

- Likums "Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā", pieņemts 2001.gada 6.decembrī (14.pants. Personas, kuras ar dzīvojamo telpu nodrošināmas pirmām kārtām. (1) daļas apakšpunkts - 4) repatrianti, kuri izceļojuši no Latvijas laikā līdz 1990.gada 4.maijam un kuriem nav iespējams likumā noteiktajā kārtībā iemitināties pirms izceļošanas no Latvijas aizņemtajā dzīvojamā telpā, vai repatrianti, kuri dzimuši ārvalstīs vai izceļojuši no Latvijas pēc 1990.gada 4.maija un izceļošanas brīdī bijuši nepilngadīgi);
- Pilsonības likums - noteikta kārtība, kādā repatriants, kurš nav Latvijas Republikas pilsonis, un viņa ģimenes locekļi var iegūt Latvijas Republikas pilsonību;
- Likums "Par valsts pensijām" – noteikta kārtība, kādā valsts sociālās apdrošināšanas pensiju nodrošina vecuma, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma gadījumā;
- Latvijas Republikas Ministru kabineta 2005.gada 19.aprīļa noteikumi Nr.275 "Par materiālās palīdzības sniegšanu repatriantiem";
- Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 1.aprīļa noteikumi Nr.222 "Noteikumi par valsts nodevu par vīzas, uzturēšanās atļaujas vai Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa Latvijas Republikā pieprasīšanai nepieciešamo dokumentu izskatīšanu un ar to saistītajiem pakalpojumiem". Noteikumos noteikts, ka repatriants un viņa ģimenes locekļi, kuri ieceļo Repatriācijas likumā noteiktajā kārtībā, ir atbrīvoti no valsts nodevas samaksas par vīzas, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai vai reģistrācijai nepieciešamo dokumentu izskatīšanu un uzturēšanās atļaujas atjaunošanu, ja tiek mainīts ceļošanas dokuments;
- Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006.gada 3.oktobra noteikumi Nr.813 „Uzturēšanās atļauju noteikumi”. Minēti pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai nepieciešamie dokumenti, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas izsniegšanas, reģistrēšanas un anulēšanas kārtība;
- Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006. gada 18. jūlija noteikumi Nr.586 "Kārtība, kādā Latvijas Republikā ieceļo un uzturas Eiropas Savienības dalībvalstu, Eiropas ekonomikas zonas valstu un Šveices Konfederācijas pilsoņi un viņu ģimenes locekļi".

Latvijā, kopš Repatriācijas likuma pieņemšanas 1995.gadā, atgriezušies apmēram seši tūkstoši repatriantu un viņu ģimenes locekļu, kas arī ir visai niecīgs skaits, salīdzinot ar Latvijas iedzīvotāju skaitu, t.i., 0,3%. Kopējā repatriantu skaitā liels īpatsvars ir repatriantiem – trešo valstu pilsoņiem - ap 90%. Atgriežoties Latvijā, viņiem ir visai atšķirīga situācija no repatriantiem – Latvijas pilsoņiem. Galvenokārt, tie arī ir repatrianti no bijušās PSRS teritorijas, viņiem ir adaptācijas problēmas, nepieciešama materiālā palīdzība.

No 1995.gada līdz 2009.gadam (oktobri ieskaitot) repatriācijas ceļā uz pastāvīgu dzīvi Latvijā pārcēlies **5731** repatriants un viņa ģimenes loceklis, t.sk.

no 2001. gada (ir apkopoti statistiskie dati) līdz 2009.gada novembrim Latvijā atgriezās:

- 1190 no Austrumiem (bijušās PSRS teritorija) – 66%,
- 613 no Rietumiem – 34%.

Vislielākais repatriantu un viņu ģimenes locekļu skaits ir bijis no Krievijas, Ukrainas, Baltkrievijas, Amerikas Savienotajām Valstīm. Repatriantu skaits ik gadus samazinās. Sabiedrībā turpinās pretējais process – lielas Latvijas iedzīvotāju daļas aizbraukšana no valsts. Repatriantu skaita samazināšanās iespējamie iemesli ir:

- valsts ekonomiskā līmeņa pasliktināšanās un politiskās nestabilitātes pieaugums;
- nedrošība ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem un latviskas izcelsmes personām un neskaidrība par problēmām, ar kurām viņiem nāksies saskarties, pārceļoties uz pastāvīgu dzīvi Latvijā;
- sabiedrības joprojām vienaldzīgā vai pat negatīvā attieksme pret tautiešu pārceļšanos uz pastāvīgu dzīvi Latvijā.

Kā izriet no pārrunām ar repatriantiem un viņu ģimenes locekļiem, noformējot viņu repatriācijas dokumentus, daļai austrumu repatriantu un viņu ģimenes locekļu joprojām ir grūtības adaptēties un integrēties Latvijas sabiedrībā nelielā finansējuma dēļ repatriantu un viņu ģimenes locekļu vajadzību apmierināšanai, integrācijai un adaptācijai. Sekmīgai repatriantu un viņu ģimenes locekļu integrācijai nepieciešams konkrēts valsts atbalsts programmas un finanšu nodrošinājuma formā. No austrumiem iebraukušajiem repatriantiem trūkst motivācijas integrācijai Latvijā (nav nepieciešamības zināt valsts valodu) nonākot krievvalodīgajā vidē; liberālā likumdošana, kura nenosaka prasības pēc latviešu valodas zināšanām un integrācijas minimālās programmas apguves), kas neveicina repatriācijas procesa iecerēto būtību – latviskās identitātes un valsts valodas nostiprināšanos. Pašlaik krīzes apstākļos repatrianti, kuri nepārvalda valsts valodu, nespēj konkurēt darba tirgū un kļuvuši par sociālās aprūpes sistēmas klientiem.

Daļa repatriantu repatriācijas procesu uztver kā pārceļšanos uz pastāvīgu dzīvi Latvijā, kur viņi joprojām būs valsts aprūpē (dzīvoklis, sociālie pabalsti, atvieglojumi un privilēģijas, Latvijas pilsonība u.tml.), citi izmanto iespēju saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju un izceļot uz citu Eiropas Savienības dalībvalsti vai iegūt Latvijas pilsonību un braukt strādāt uz Eiropu.

Kopš 1996.gada ikgadējais finansējums no valsts budžeta Repatriācijas likumā paredzēto pabalstu izmaksai ir nemainīgs – **51 tūkstotis** latu. Trīspadsmit gadu laikā materiālajai palīdzībai repatriantu vajadzībām piešķirtā summa nav mainījusies, bet dzīves dārdzība palielinājusies nepārtraukti. Pirmajos piecos gados pēc likuma pieņemšanas (1995-1999) vidēji gadā repatriējās 710 personas, bet pēdējos piecos gados (2004-2008) – 180 personas, . Valsts piešķirtie līdzekļi vidēji uz vienu personu attiecīgi bija 72 lati un 283 lati gadā. Gandrīz četrkārtējs pieaugums gan neraksturo valsts politikas izmaiņas vai

īpašās rūpes par repatriantiem šajā jautājumā, bet to, ka samazinoties repatriantu skaitam, pie nemainīgas ikgadējās bāzes summas matemātiski pieaug iespējamā pabalsta summa vienam repatriantam. Turpmāk būtu apsverama iespēja aprēķināt šo pabalstu atbilstību repatriantu specifiskajām vajadzībām un, plānojot budžeta piešķiramās summas apjomu, ņemt vērā prognozes par repatriantu skaitu un inflācijas ietekmi.

III Vajadzību novērtējuma īstenošanas metodoloģija

Lai iegūtu objektīvāku informāciju par trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzībām un saņemtu atbildes, kas apstiprina, noliedz vai papildina pārrunu gaitā iegūto informāciju, tika veikta šī jautājuma padziļināta izpēte. Repatriantu vajadzību novērtēšanai tika izmantotas gan kvantitatīvās (respondentu aptauja), gan kvalitatīvās (respondentu padziļinātas intervijas) metodes.

Aptaujas mērķis bija – noskaidrot respondentu vajadzību līmeni pārcelšanās brīdī un pusgadu pēc tā, attieksmi pret repatriācijas procesu un pašnovērtējumu šādos jautājumos:

- visvairāk nepieciešamā informācija;
- atbalsta veids;
- dzīves līmeņa izmaiņas,
- aktuālākās šī brīža problēmas;
- integrācijas šķēršļi un gatavība integrācijai sabiedrībā;
- saņemtā atbalsta novērtējums;
- kopējais repatriācijas procesa novērtējums.

Aptaujā izmantota anketēšanas metode. Aptauja bija anonīma. Tika sagatavotas un izsūtītas 1000 aptaujas anketas un saņemtas 327 aizpildītas anketas. Aptaujas laiks 2009.gada augusts – oktobris. Izlases metode - stratificētā izlase: pārklājums – visi Latvijas reģioni, repatrianti – trešo valstu pilsoņi. Respondentu kopa maksimāli diversificēta pēc dažādiem kritērijiem (dažāda tautība un pilsonība, izglītības līmenis, vecums, nodarbošanās, utt.).

Padziļinātās intervijas mērķis – noskaidrot šķēršļus, kas kavē repatriācijas un integrācijas procesu, uzklaut respondentu viedokli par priekšlikumiem, lai nodrošinātu, ka atbalsts repatriantiem ir efektīvs. Sakaņā ar projekta iesniegumu bija paredzēts veikt padziļinātās intervijas ar 25 – 30 respondentiem visos Latvijas reģionos. Veiktas 46 padziļinātās intervijas (Valka, Cēsis, Sigulda, Liepāja, Bauska, Daugavpils, Dobeles, Jūrmala, Rīga). Tika sagatavots protokols padziļinātai intervijai, kurš ietvēra šādus jautājumu blokus:

- pārcelšanās process (iepriekšējā mītnes valsts, sociālo un dzīves apstākļu izmaiņas, valsts iestāžu un amatpersonu palīdzība pārcelšanās formalitāšu kārtosānā);

- informācija (nepieciešamība, savlaicīgums, pietiekamība, informācijas avoti);
- problēmas un atbalsts to risināšanā (materiālais atbalsts-pabalsti; pabalsta veidi: valsts valodas apguvei, bezdarba gadījumā, ceļa izdevumu segšanai, mājoklim, veselības uzlabošanai; morālais atbalsts-attieksme, psiholoģiskais atbalsts; konsultācijas: kādas saņēma, kādas bija nepieciešamas, bet nesaņēma).

IV Respondentu aptaujā un padziļinātās intervijās iegūtie rezultāti.

Aptaujas anketas aizpildīja 327 respondenti. Aptaujā dominējošās respondentu kategorijas:

- dzimums: sievietes – 55%, vīrieši – 45%;
- vecums: līdz 25 gadiem – 12,2%, 26-40 gadi – 28,4%, 41-55 gadi – 32,4%, virs 55 gadiem – 24,8%;
- nodarbošanās: algots darbinieks – 32,7%, pensionārs – 19,9%, bezdarbnieks – 18,7%;
- izglītības līmenis: augstākā – 38,2%, vidējā profesionālā – 33,6%;
- iepriekšējās mītnes valsts: bijušā PSRS – 75,2%, tai skaitā Krievija-45,9%, Ukraina-12,2%, Baltkrievija-6,7%.

Analizējot aptaujas anketā ietvertos pamatjautājumus, saņemtas šādas repatriantu atbildes:

Informācijas joma

Pārceļoties uz Latviju, repatriantiem visvairāk nepieciešama bija informācija par:

- nodarbinātības iespējām 64,1%;
- medicīnisko aprūpi 53,4% ;
- sociālo aprūpi un pabalstiem 49,0%;
- valsts valodas apguves iespējām 47,0%;
- īpašumtiesībām 30,9%;
- pensiju jautājumiem 27,5%.

Galvenie informācijas avoti, ko repatrianti izmantojuši informācijas saņemšanai, bija Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (turpmāk – PMLP) Repatriācijas (no 2009.gada jūnija – Migrācijas) nodaļa, Latvijas pārstāvniecības repatriantu iepriekšējās mītnes zemēs, Nodarbinātības valsts aģentūra, interneta resursi un personiskie kontakti (draugi, paziņas, radnieki). Pirmā institūcija, ar kuru repatrianti atgriezoties Latvijā saskārās informācijas iegūšanai vai

palīdzības meklēšanai, ir PMLP Migrācijas nodaļa. Iestādes darbs un darbinieku pretimnākšana tiek novērtēta ļoti pozitīvi, negatīvs viedoklis netika pausts.

Pārcelšanās process

Izmaiņas dzīves apstākļos: kopumā lielākai daļai repatriantu pirms pārcelšanās uz Latviju bija informācija par dzīves un sociālajiem apstākļiem Latvijā, līdz ar to tie „zināja, ko gaidīt, un pārsteigumu nebija”. Daļa repatriantu tomēr bija gaidījuši labākus dzīves apstākļus un pēc pārcelšanās ir vīlušies, minot, ka iepriekšējā mītnes valstī apstākļi bijuši labāki. Pārsvarā gadījumu negatīvais viedoklis (22% respondentiem) ir saistīts ar reālā ienākumu līmeņa samazināšanos: „iepriekš ģimenē par Latviju runāja kā par pasaku, bet realitātē vīram nav darba, nav pašiem savas dzīvesvietas”, „gaidīju lielāku pensiju”, „pārāk augsti komunālie maksājumi”. Ar negatīvu sabiedrības attieksmi pret repatriantiem vai to ģimenes locekļiem saskārušies mazāk kā 10% aptaujāto repatriantu. Visus šādus gadījumus var iedalīt 2 grupās:

- Repatrianti, kas pēc pārcelšanās uz Latviju vēl nav apguvuši latviešu valodu, izjūt negatīvu attieksmi no latviešu tautības iedzīvotājiem, jo nespēj komunicēt ar tiem valsts valodā; tiek uzsvērts, ka Latvijas sabiedrība nezina, kas ir „repatriants”, līdz ar to šādās situācijās ir grūti paskaidrot savu stāvokli.
- Repatrianti, kas uzturas krievvalodīgo sabiedrībā vai darba kolektīvā, tiek nosodīti par savu izvēli pārcelties uz Latviju, iegūt tās pilsonību un apgūt valodu.

Valsts atbalstu dzīvesvietas atrašanai repatrianti vērtē neviennozīmīgi. Kopumā lielākā daļa repatriantu dzīvesvietu atrada paši saviem spēkiem vai palīdzēja radnieki. Pārsvarā gadījumu, kad repatrianti griezās pēc palīdzības pašvaldībā, tie bija neapmierināti ar saņemto palīdzību, pieteikšanās procedūru, kā arī apkalpojošo darbinieku attieksmi: „pagāja vairāki mēneši, jo dzīvokļu pārvalde nebija pretimnākoša”, „piedāvāja izdegušus vai izdemolētus dzīvokļus, kuros nebija iespējams dzīvot”. Vairākos gadījumos repatrianti saņēmuši atteikumu lūgumam nodrošināt dzīvojamo platību, jo pēc palīdzības vērsušies kādā citā pašvaldībā, nevis tajā, no kuras tie vai to vecāki / vecvecāki izceļoja.

Lai gan vairākos gadījumos repatrianti bija saskārušies ar dažādiem birokrātiskiem šķēršļiem, kas kavēja pārcelšanās procesu, neviens no intervētajiem repatriantiem nebija saskāries ar problēmām, sadarbojoties ar atbildīgajām valsts institūcijām Latvijā. Ar problēmām dokumentu kārtošānā saskārušies repatrianti, kas uz Latviju pārcēlās no Krievijas, Baltkrievijas, Ukrainas vai Turkmēnistānas. „Problēmas bija Krievijas pusē – negribēja izsniegt dokumentus, pieņemt un noformēt izbraukšanas procesu uz Latviju”. Intervētie repatrianti pauda viedokli, ka kopējais iesniedzamo dokumentu apjoms ir apmierinošs. Kā pārāk lielu to vērtēja tikai viens repatriants, kas uz

Latviju bija pārcēlies no Baltkrievijas: „jākārto ļoti daudz dokumentu, lai izbrauktu no Baltkrievijas”.

Nepieciešamais un saņemtais valsts atbalsts, tā novērtējums

Repatriantu novērtējums par valsts atbalsta pietiekamību ir neviennozīmīgs – apmēram puse intervēto repatriantu uzskata, ka tas ir pietiekams un adekvāts, tomēr aptuveni tikpat repatriantu uzskata, ka atbalsts atsevišķās jomās ir nepietiekams vai nepilnīgs. Repatrianti ir apmierināti ar informatīvo atbalstu, bet neapmierinātība tiek pausta par materiāla atbalsta apjomu.

Repatriantiem nepieciešamie atbalsta veidi

1. Vairāk kā puse respondentu kā sev nepieciešamus atzīmēja arī šādus atbalsta veidus:

- materiāls atbalsts pārcelšanās izdevumu segšanai – 73,6%; latviešu valodas apmācība – 64,1%;
- materiāls pabalsts dzīvojamās platības īrei vai remontam – 62%;
- juridiska rakstura konsultācijas – 59,3%;
- palīdzība darba vietas atrašanā – 58,3%.

Ņemot vērā vajadzību izplatību un intensitāti (skat. Ziņojumu par aptaujas un interviju rezultātiem), palīdzība darba meklējumos kopumā tika novērtēta kā visaugstākā vajadzība no visām atbalsta jomām.

2. Vairāk kā trešdaļai repatriantu pārceļoties vai pēc pārcelšanās bija nepieciešams šāda veida palīdzība:

- tulkošanas pakalpojumi bija nepieciešami - 47,5%;
- pasākumi, lai integrētos sabiedrībā, bija nepieciešami - 41,4%;
- palīdzība dzīvesvietas atrašanā nepieciešami - 41,4%;
- kvalifikācijas celšanas vai pārkvalifikācijas kursi nepieciešami - 39,7%.

3. Kā citas jomas, kurās repatriantiem pēc pārcelšanās uz Latviju bija nepieciešams valsts atbalsts, aptaujā tika minētas:

- bezmaksas veselības aprūpe;
- nodrošināta vieta bērnudārzā repatrianta bērniem;
- atbalsts izglītības iegūšanai vai turpināšanai.

Pēc pārcelšanās uz Latviju, vairumā gadījumu, repatrianti gaidīja, ka valsts tiem sniegs atbalstu valsts valodas apgūvē, kā arī kompensēs pārcelšanās izdevumus. Atsevišķi repatrianti bija gaidījuši un kā pašsaprotamu uzskatīja, ka Latvijā tiem tiks nodrošināts darbs un dzīvesvieta (dzīvoklis).

Vairākos gadījumos repatrianti negaidīja vai necerēja uz nekādu palīdzību no valsts. Vienā gadījumā repatriants no Krievijas pirms pārcelšanās uz Latviju no Krievijas valsts institūciju darbiniekiem bija saņēmis informāciju, ka valsts atbalsts faktiski nepastāv: „Neko negaidīju, Krievijas pusē brīdināja, ka nekāda atbalsta nav.”

Repatriantu izmantotie atbalsta veidi

1. Vairāk nekā puse respondentu izmantojuši šādus valsts atbalsta veidus:
 - informācijas sniegšana par pārcelšanās procesu un formalitātēm - 72,2%;
 - informatīvs atbalsts citās jomās (īpašumtiesības, muiža, sociālā aprūpe u.c.) - 60,6%;
 - palīdzība pārcelšanās dokumentu kārtošā un aizpildīšanā - 55,0%;
 - materiāls pabalsts pārcelšanās izdevumiem - 51,4%.
2. Aptuveni trešā daļa respondentu ir izmantojuši šādu valsts atbalstu:
 - atbalsts latviešu valodas apguvei - 38,2%;
 - pabalsts bezdarba gadījumā - 36,1%;
 - palīdzība darba atrašanā - 35,5%;
 - pasākumi integrācijai sabiedrībā - 31,5%.
3. Nedaudz vairāk kā ceturtdaļa ir saņēmusi materiālu palīdzību dzīvesvietas īrei / remontam (27,8%), kā arī palīdzību dzīvesvietas atrašanā (26,6%).

Integrācijas joma

Repatrianti, kas ir piedalījušies uz integrāciju vērsto pasākumos, tos vērtē ļoti atzinīgi un pauž vēlmi piedalīties arī citos šāda veida pasākumos: „Ļoti patika bērnu nometne, ko organizēja PMLP, vēlētos piedalīties vēl”. Aptuveni trešā daļa no intervētajiem repatriantiem atzina, ka tie neizjūt nepieciešamību piedalīties šādos pasākumos, minot, ka nepieciešama vienīgi latviešu valodas apguve, turklāt papildus integrāciju veicinošiem pasākumiem neesot laika.

Pasākumi, lai integrētos sabiedrībā, vairāk nepieciešami gados jauniem repatriantiem: vecuma grupā līdz 25 gadiem šādi pasākumi bija nepieciešami - 52,8%; vecuma grupā virs 55 gadiem – 19,7%. Nepieciešamība pēc pasākumiem, kas vērsti uz repatriantu integrāciju, pēdējos gados ir palielinājusies – šādi pasākumi pēc pārcelšanās uz Latviju bija nepieciešami 53,1% respondentu, kas Latvijā uzturas mazāk kā 3 gadus; 46,6% respondentu, kas repatriējās pirms 3-5 gadiem; mazāk kā 40% no tiem, kas repatriējās pirms vairāk kā 5 gadiem.

V Secinājumi un Novērtējuma un rekomendāciju izstrādes darba grupas rekomendācijas

Saloniku Eiropadome 2003.gada jūnijā noteica, ka jāizveido saskaņota Eiropas Savienības pamatprogramma dalībvalstu individuālo integrācijas politiku attīstībai un integrēšanai sabiedrības apziņā. Tika paredzēts definēt kopējos pamatprincipus, ko no jauna apstiprināja Hāgas Eiropadome 2004.gada 4.-5. novembrī. Tieslietu un iekšlietu padome 2004.gada 19.novembrī pieņēma secinājumus, kuros noteikti kopējie pamatprincipi imigrantu integrācijas politikai Eiropas Savienībā.

Projekta mērķis nebija analizēt visu šo pamatprincipu ievērošanu, taču atsevišķi pamatprincipi vistiešākajā veidā attiecas uz projektā izskatāmo mērķa grupu – trešo valstu valstspiederīgiem repatriantiem - un viņu integrāciju sabiedrībā, kuru īstenošana ir nepietiekamā līmenī un par kuriem repatrianti ir izteikuši savus ierosinājumus:

1. Integrācija ir dinamisks, divvirzienu abpusējas pieņemšanas process, kurā piedalās visi imigranti un dalībvalstu iedzīvotāji (repatrianti ir izteikuši vēlmi iesaistīties integrācijas procesos).
2. Nodarbinātība ir integrācijas procesa nozīmīga sastāvdaļa, un tā ir būtiska imigrantu līdzdalības nodrošināšanai, imigrantu ieguldījumam uzņēmējvalsts sabiedrībā un tam, lai šis ieguldījums būtu redzams (nodarbinātību repatrianti minēja kā visvajadzīgāko valsts atbalstu).
3. Pamatzināšanas par uzņēmējvalsts sabiedrības valodu, vēsturi un iestādēm ir integrācijas neatņemama sastāvdaļa: dot iespēju imigrantiem iegūt šīs pamatzināšanas ir svarīgs sekmīgas integrācijas elements (repatriantiem tiek piedāvāta tikai bezmaksas valsts valodas apguve, pie tam tikai lielākajās pilsētās un reģionu centros).
4. Centieni izglītības jomā ir svarīgi, lai sagatavotu imigrantus un jo īpaši to pēcnācējus būt sekmīgākiem un aktīvākiem sabiedrības dalībniekiem (attiecībā uz repatriantu ģimenēm ar bērniem nav veikti nekādi pētījumi).

Projekta rezultāti parādīja, ka minētajās jomās repatriantiem ir īpašas problēmas un tie gaida valsts atbalstu: nodarbinātība, iesaistīšana integrācijā, plašākas iespējas apgūt valodu, vēsturi, kultūru.

Pamatojoties uz trešo valstu valstspiederīgo repatriantu anketēšanas un aptaujas rezultātiem, kā arī Grieķijas, Somijas un Polijas pieredzi trešo valstu valstspiederīgo integrācijā, projekta „Trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzību novērtējums” realizācijas gaitā gūtas vairākas atziņas.

Kā izriet no Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādņem 2010.-2016.gadam, Latvijā sabiedrības integrācijas jautājumi skarti dažādu nozaru politikas attīstības dokumentos, taču līdz šim nav nodrošināta mērķtiecīga un koordinēta to risināšana. Nevienā no valsts programmām vai politikas

dokumentiem (“Sabiedrības integrācija Latvijā”,¹ „Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādnes 2010. – 2015.gadam”, “Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas daudzgadu programma”) trešo valstu valstspiederīgie repatrianti kā mērķa grupa nav minēta. Ministru kabineta akceptētā 2001.gadā pieņemtā Repatriācijas programma netika īstenota. Daļu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības Latvijā organizē pašvaldības, tomēr aktuālā situācija pašvaldībās attiecībā uz šādu pakalpojumu un palīdzības sniegšanu imigrantiem (tai skaitā repatriantiem) nav pārbaudīta. Kā sabiedrības integrācijas attīstību traucējoša problēma minēts tas, ka nav noteikta skaidra pašvaldību loma sabiedrības integrācijas veicināšanā. Integrācijas jautājumu risināšana ir vairāku institūciju (Tieslietu ministrija, Iekšlietu ministrija, Ārlietu ministrija, Labklājības ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija) kompetencē, taču Latvijā nav politiskas attīstības dokumenta, kas definētu imigrantu (tai skaitā repatriantu) integrācijas politisko, tiesisko un institucionālo ietvaru. Imigrantu integrācija ir viena no galvenajām sabiedrības integrāciju ietekmējošajām jomām. Latvijas iedzīvotājiem, kuri izbrauca no Latvijas pēc 1990.gada 4. maija un vēlas atgriezties savā etniskajā dzimtenē, nevienā tiesību aktā atbalsts integrācijai nav paredzēts.

Valstī vāji attīstīta visaptveroša imigrantu (tai skaitā repatriantu) integrācijas politika. Šādas integrācijas politikas attīstībā jāparedz arī pašvaldību atbildība. Tieslietu ministrija, politiski pieņemto lēmumu rezultātā ir kļuvusi atbildīga par (tai pēc būtības neraksturīgu funkciju) sabiedrības integrācijas politikas koordināciju valstī, neskatoties uz to, ka sabiedrības integrācijas lielākās mērķa grupas subjektu jautājumu loks ir Iekšlietu ministrijas kompetencē (imigrācija, repatriācija, bēgļi, patvēruma meklētāji, tuvākā nākotnē arī naturalizācija). Ir vairākas konsultatīvās padomes, kuru sastāvā ir valsts, pašvaldību, nevalstisko organizāciju pārstāvji un sociālie partneri, kuru uzdevums ir konsultēt un informēt atbildīgo ministriju par savas nozares jautājumiem. Sabiedrības integrācijas procesa pārvalde ir pārlieku politizēta, kas kavē procesa attīstību (Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta izveide un pēcāka likvidēšana, Naturalizācijas pārvaldes izveidošana pie Tieslietu ministrijas, Naturalizācijas pārvaldes iekļaušana Iekšlietu ministrijā un tamlīdzīgi). Saskaņā ar Sabiedrības integrācijas fonda (turpmāk – SIF) likumu,² SIF mērķis ir finansiāli atbalstīt un veicināt sabiedrības integrācijas procesu atbilstoši attiecīgās valsts programmas pamatnostādnēm. SIF pārvalda padome, kuras sastāvā ir pieci ministri – politiskas figūras.

Sabiedrības integrācijas politika jāīsteno, paredzot koordinējošas iestādes un citu nozaru ministriju un institūciju konkrētu atbildību. Tādējādi nepieciešams izstrādāt jaunu sabiedrības integrācijas politikas attīstības dokumentu, nosakot atbildīgo ministriju un līdzatbildīgās institūcijas par tā īstenošanu, vienlaicīgi cenšoties nedublēt citu nozaru kompetences jautājumu

¹ Apstiprināta Ministru kabinetā 2001.gada 6.februārī.

² Sabiedrības integrācijas fonda likums // Latvijas Vēstnesis. 20.07.2001. Nr.110

risināšanu. Grieķijā un Somijā sabiedrības integrācijas jautājumos vadošā iestāde ir Iekšlietu ministrija.

Rekomendācijas sabiedrības integrācijas sistēmas pilnveidošanā.

Sabiedrības integrācijas sistēmas pilnveidošanai nav nepieciešami lieli finanšu līdzekļi, bet politiskā griba. Latvijā ir likums, kas reglamentē finanšu līdzekļu sadales institūcijas izveidošanu un tās darbību (SIF), bet nav likuma, kas reglamentē institucionālo atbildību par sabiedrības integrāciju. Vēlams šīs sfēras apvienot vienā tiesību aktā. Kā apliecināja Grieķijas, Somijas un Polijas pieredze, Latvijā repatriantu un to ģimenes locekļu integrācijas jautājumu risināšanā vēlams iesaistīt salīdzinoši lielāku skaitu valsts institūciju un nevalstisko organizāciju.

1. Latvijā, līdzīgi kā Somijā, ieteicams izstrādāt un pieņemt sabiedrības Integrācijas likumu, kurā noteikt nozaru ministriju, Nodarbinātības valsts aģentūras, pašvaldību un citu institūciju atbildību sabiedrības integrācijas jomā. Vadošā atbildīgā un sabiedrības integrācijas jomu koordinējošā iestāde, tāpat kā Grieķijā un Somijā, varētu būt Iekšlietu ministrija, kuras sastāvā būtu izveidota īpaša integrācijas struktūra (kā Somijas gadījumā Iekšlietu ministrijas sastāvā Migrācijas departamentā Integrācijas nodaļa).
2. Pēc Somijas un Polijas parauga:
 - ieteicams izveidot īpašu integrācijas pasākumu kompleksu, kurā iesaistīt trešo valstu valstspiederīgos pirms iecelšanas valstī (integrācijas programmas apgūšana integrācijasursos: valsts valoda, valsts uzbūve, kultūra, vēsture. Tā kā integrācijas kursu organizēšanai nepieciešami ievērojami līdzekļi no valsts budžeta, sākotnēji varētu apsvērt iespēju potenciālajiem iecelotājiem, tai skaitā, repatriantiem padarīt pieejamus dažādus materiālus par šīm tēmām (bukletus, CD, interneta vietni),
 - katrai pašvaldībai ieteicams izstrādāt noteiktu integrācijas pasākumu komplektu (ievads sabiedrībā, nodarbinātības jomā, sociālās palīdzības jomā utt.), atkarībā no trešo valstu valstspiederīgo (tai skaitā repatriantu) vajadzībām un interesēm, tādējādi paaugstinot pašvaldību lomu un atbildību sabiedrības integrācijā.
3. Nepieciešams turpināt risināt trešo valstu valstspiederīgo repatriantu integrācijas jautājumus, izmantojot arī Eiropas Savienības fondu atbalstu.
4. Pēc Grieķijas un Polijas parauga vēlams veicināt sabiedriskas organizācijas izveidi (SIF padomes atbalsts projektiem, nodokļu atlaides juridiskām personām, organizācijām, kas atbalsta repatriantus) trešo valstu valstspiederīgo repatriantu atbalstam, lai viņi atgrieztos Latvijā.

Rekomendācijas, kuras izriet no repatriantu anketēšanas un aptaujas rezultātiem.

Informācijas joma

Repatriantu ieteikumi informācijas izvietošanai vai prezentēšanai, lai tā cilvēkiem, kas pārceļas dzīvot uz Latviju, būtu vēl pieejamāka:

1. Nepieciešams regulāri atjaunot un papildināt informāciju internetā (PMLP mājas lapā).
2. Nepieciešams nodrošināt, lai Latvijas ārvalstu pārstāvniecību darbinieki būtu kompetenti sniegt visu nepieciešamo informāciju par pārcelšanās procesu vai spētu norādīt, kur konkrēta informācija meklējama.
3. Vēlams ieviest bezmaksas informatīvo tālruni, lai potenciālie repatrianti varētu saņemt nepieciešamo informāciju no PMLP Migrācijas nodaļas bez papildus izdevumiem.
4. Popularizēt PMLP mājas lapā izveidoto repatriācijas jautājumu forumu, kur potenciālie repatrianti var uzdot savus interesējušos jautājumus un saņemt atbildes gan no PMLP darbiniekiem, gan repatriantiem, kas jau dzīvo Latvijā un vēlas palīdzēt ar padomu topošajiem repatriantiem.
5. Nepieciešama plašāka informācija par šādām jomām:
 - personīgo mantu pārvešanu un muitas jautājumiem;
 - juridiskiem jautājumiem, kas saistīti ar pārcelšanos un dokumentu kārtošanu;
 - medicīnisko aprūpi;
 - izglītības sistēmu un izglītības iespējām.
6. Repatrianti uzskata, ka informācijai par darba iespējām un darba tirgus situāciju ir jābūt pieejamai Latvijas pārstāvniecībās ārvalstīs, lai tie, kas vēlas pārcelties, jau laicīgi varētu sagatavoties reālajai situācijai.

Pārcelšanās process

Kopumā respondenti repatriācijas procesu un dažādus to raksturojošos faktorus vērtē pozitīvi – pozitīvu vērtējumu sniedz aptuveni 2 reizes vairāk repatriantu nekā negatīvu. Vienīgā joma, ar kuru repatrianti ir neapmierināti, ir materiālās palīdzības apjoms – 47,1% respondentu to vērtēja kā ļoti sliktu vai drīzāk sliktu un tikai 37,3% respondentu to novērtēja kā ļoti labu vai drīzāk labu.

Analizējot pārcelšanās procesa problēmas, projekta autori rekomendē vērst attiecīgo iestāžu uzmanību uz repatriantu izteikto viedokli, taču objektīvu lēmumu pieņemšanai jautājums prasa dziļāku izpēti.

Ierosinājumi valsts atbalsta jomā

1. Repatrianti izteikuši viedokli, ka ir nepieciešams nodrošināt īstermiņa sociālos dzīvokļus repatriantiem, kas tikko pārcēlušies uz Latviju, kur uzturēties pirms pastāvīgas dzīvesvietas atrašanas. Atsevišķi repatrianti pauž vēlmi saņemt valsts bezprocentu aizdevumu dzīvokļa iegādei vai arī atvieglojumus zemes iegādei mājas celtniecībai (Grieķijas pilsonības likums paredz, ka repatrianti var pretendēt uz valsts garantēta kredīta saņemšanu mājokļa iegādei).
2. Rekomendāciju autori kā vienu no iespējamiem risinājumiem repatriantu īslaicīgai izmitināšanai (līdz 6 mēnešiem) pirms pastāvīgas dzīves vietas atrašanas iesaka izmantot Iekšlietu ministrijas pārziņā esošo Bēgļu un patvēruma meklētāju īslaicīgās uzturēšanas centru „Mucenieki”.
3. Kopumā repatrianti negatīvi vērtē valsts atbalstu nodarbinātības problēmu risināšanā: „bezjēdzīgi, reālas palīdzības nav”, „palīdzība bija, bet nenozīmīga”, „nav reāla palīdzība, tikai reģistrācija”. Neapmierinātība pārsvarā saistīta ar ilgstošo bezdarbu un nespēju atrast atbilstošu darba vietu. Tāpat tiek ierosināts nodrošināt darba vietu kvotas repatriantiem – zemas kvalifikācijas darba vietas, lai repatriantiem, kas pēc pārcelšanās ilgstoši nevar atrast darbu, būtu iespējas iegūt darba praksi Latvijā: „Vispirms nodrošiniet darbu un tad aiciniet pārcelties uz Latviju!” (Grieķijas pieredze – repatriantiem tiek garantēts 1% darba vietu valsts iestādēs).
4. Pastāv risks, ka nepietiekamu valsts valodas zināšanu un informācijas trūkuma dēļ, trešo valstu valstspiederīgie varētu tikt diskriminēti Latvijas darba tirgū. Kopumā repatrianti ir apmierināti ar pieejamo atbalstu valsts valodas apguvei, tomēr tiek pausta neapmierinātība ar kārtību, kādā iespējams nokārtot valsts valodas eksāmenus. Lai nokārtotu valsts valodas eksāmenu, ir jāpiesakās vairākus mēnešus uz priekšu: „...garas rindas uz eksāmenu, jāgaida vairāki mēneši...” Vairāki repatrianti pauda gatavību maksāt paaugstinātu maksu par eksāmena kārtot, ja to varētu nokārtot, piemēram, nedēļas laikā.
5. Lai uzlabotu latviešu valodas apguves programmu, repatrianti ierosina veidot diferencētākus un ilgstošākus kursus. Tiek uzsvērts, ka nav pieejami bezmaksas kursi dažādiem latviešu valodas prasmju līmeņiem. Repatrianti, kam nav iespējas vai vajadzības ikdienā lietot latviešu valodu, vēlas, laiursos lielāks uzsvars tiktu likts uz runas prasmju attīstīšanu, kā arī lai apmācības programma būtu ilgāka.
6. Pārskatīt pabalstu atbilstību repatriantu specifiskajām vajadzībām un, plānojot budžeta piešķiramās summas apjomu, ņemt vērā prognozes par repatriantu skaitu.
7. Atbalstīt repatriantu nevalstisko organizāciju veidošanos.

Integrācijas joma

Repatriantu ierosinājumi:

1. Organizēt periodiskus socializējošus pasākumus repatriantiem, kuros tie varētu savstarpēji komunicēt, dalīties pieredzē un praksē pielietot latviešu valodu;
2. PMLP uzturēt kontaktus ar repatriantiem un periodiski ar tiem komunicēt, lai noskaidrotu dzīves apstākļus, problēmas un vajadzības pēc palīdzības, kā arī informētu par jauniem atbalsta pasākumiem, to skaitā integrācijas jomā.

VI Nobeigums

Projektā skartās trešo valstu valstspiederīgo repatriantu problēmas ir Ārlietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Labklājības ministrijas, Tieslietu ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas, Nodarbinātības valsts aģentūras kompetencē.

Projektā „Trešo valstu valstspiederīgo repatriantu vajadzību novērtējums” veiktais pētījums bija pirmais, kurā tika analizēta informācija par repatriantu un viņu ģimeņu dzīves apstākļiem. Agrāk daļēja informācija par šiem jautājumiem epizodiski parādījies tikai masu plašsaziņas līdzekļos. Latvijā arvien pieaugoša uzmanība tiek veltīta integrācijas jautājumiem saistībā ar imigrantiem, bēgļiem, patvēruma meklētājiem. Uzsāktie pasākumi līdz šim galvenokārt bijuši projekti, nevis sistemātiska trešo valstu valstspiederīgo (tai skaitā repatriantu) integrācija. Integrācijas pasākumu komplekss attiecībā uz repatriantiem ir nepietiekams, viņu vēlmēs un vajadzībās tiek nodrošinātas tālu no vēlamā, lai varētu runāt par viņu pilnvērtīgu integrēšanos Latvijas sabiedrībā. Realizētais projekts deva atbildes uz pamatjautājumiem: adaptācija, nodrošinājums ar darbu un mājokli, saņemtie pabalsti, valsts attieksme. Krīzes situācijā lielākā riska grupa ir jaunieši un bērni, no kuru sociālās attīstības un labklājības viņu ģimenēs šodien lielā mērā ir atkarīga mūsu valsts nākotne. Neizpētīta ir repatriantu bērnu, kuri ieradušies no trešajām valstīm, iekļaušana izglītības sistēmā un izglītības iespējām valsts valodā (Grieķijā ir speciālas skolas un izlīdzinošās klases, kurās tiek veikta valsts valodas apmācība). Nav izpētīts jautājums par pašvaldību iespējām un piedāvājumu sociālās integrācijas jomā utt. Līdz visu aptverošas integrācijas sistēmas sakārtošanai vēlams šo mērķa grupu izpētīt un analizēt turpmākajos projektos. Izmantojot Eiropas Savienības fondu atbalstu varētu pārstrādāt Repatriācijas programmu atbilstoši Latvijas kā Eiropas Savienības dalībvalsts pašreizējiem apstākļiem ar perspektīvu skatījumu turpmākiem 3 – 5 gadiem.

2009.gada 29.decembrī